

جغرافیا و روابط انسانی، زمستان ۱۴۰۳، دوره ۷، شماره ۳، صص ۶۴۲-۶۲۷

بررسی نقش مرزنشینان در ارتقای سطح بازرگانی خارجی با کشورهای شبه قاره هند

حسین ابراهیم زاده آسمین^۱، سعید محمدی صادق^{۲*}، محسن ابراهیم زاده دوم^۳

۱-دانشیار برنامه ریزی شهری و منطقه ای، دانشگاه سیستان و بلوچستان، دانشکده ادبیات و علوم

انسانی، زاهدان، ایران

۲-استادیار گروه علوم اجتماعی، دانشگاه سیستان و بلوچستان، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، زاهدان، ایران

sms@lihu.usb.ac.ir

۳-دکترای جامعه شناسی، کارشناس گروه علوم اجتماعی دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه سیستان

و بلوچستان، زاهدان، ایران

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۱۱/۰۱

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۱۲/۱۳

چکیده:

هدف اصلی این پژوهش، بررسی نقش مرزنشینان در ارتقاء سطح بازرگانی خارجی کشور از طریق بررسی مطالعات گذشته، مطالعه در الگوهای ارائه شده است و پژوهشگر به دنبال پاسخ به این سوالات در مورد جامعه مورد نظر می باشد که: آیا بازارچه های مرزی بر ارتقاء سطح بازرگانی خارجی با کشورهای همسایه (افغانستان-پاکستان) نقش دارند؟ از آنجا که پژوهش حاضر از طریق ترکیب مدل های مختلف و شناسایی عوامل و مؤلفه های اصلی در پی طراحی مدلی در این خصوص بوده، بدین جهت مجموعه دانسته های موجود را توسعه داده و نوعی تحقیق کاربردی تلقی می گردد که به کشف روابط میان پدیده ها می پردازد. بنابراین شیوه پژوهش در حقیقت، کاربردی بوده است. از نظر گردآوری داده ها، نوعی تحقیق توصیفی است که پس از بررسی گسترده مبانی نظری و شناسایی عوامل و مؤلفه های اصلی در دو بخش (تحقیق پیمایشی به روش دلفی) و طراحی الگو اجرا شده است. جامعه آماری این پژوهش اساتید، خبرگان و متخصصان حوزه اجرایی در زمینه پژوهش هستند. که با توجه به برآوردی که انجام شد در این پژوهش، جهت انتخاب نمونه های تحقیق از روش گلوله برفی استفاده گردیده است، ابتدا محقق مصاحبه را با اعضا هیات عملی دانشگاه سیستان و بلوچستان آغاز نمود و با پیشنهاد خبرگان دانشگاهی از خبرگان فعال در حوزه مناطق ویژه اقتصادی، مناطق آزاد، بازارچه های مرزی و گمرک، اتاق بازرگانی، صنعت، معدن تجارت؛ نمونه کامل شد. (n=16). با استفاده از پرسشنامه محقق ساخته شده پنج فرضیه پژوهش با استفاده از نرم افزار SmartPLS3 و تکنیک معادلات ساختاری مورد آزمون قرار گرفتند و تایید شدند. نتایج نشان داد که مرزنشینان در ارتقاء سطح بازرگانی خارجی کشور تاثیر مثبت و معناداری دارند. در انتها هم پیشنهادهای تحقیق بر مبنای نتایج ارائه شده و به محققین بعدی ارائه شد.

واژگان کلیدی: بازارچه های مرزی، صادرات و واردات، منطقه اقتصادی ویژه میرجاوه، سیستان و بلوچستان.

مقدمه:

ایجاد بازارچه های مرزی در حقیقت برای ساماندهی تجارت مرزی در استان های مرزی صورت گرفته است و تحقیقات و آمار نشان می دهد که در امر صادرات نقش بسزایی ایفا کرده است، اما با این وجود هنوز بازارچه های مرزی از تمام توان خود در جهت گسترش تجارت مرزی بهره نمی گیرند، در این تحقیق سعی بر این است تا علت این مسئله مورد بررسی قرار گرفته و همچنین برای حل این مسئله چندین پیشنهاد ارائه گردد. با توجه به بررسی های صورت گرفته استان سیستان و بلوچستان به دلیل برخورداری از مزایای بالقوه ای همچون مرز

مشترک با کشور پاکستان، وجود خط راه آهن در این منطقه و تنها راه ارتباطی کشورمان به پاکستان و شبه قاره هند، و افغانستان میباشد همچنین، ارتباط با منطقه آزاد تجاری چابهار که تنها بندر اقیانوسی ایران و آسان ترین و بهترین راه دسترسی به کشورهای آسیای میانه است

راهبرد های کلان توسعه استان سیستان و بلوچستان بر فعالیت یابی و حداکثر بهره وری از حداقل امکانات تاکید دارد. بخش بازرگانی و داد و ستد منطقه از جمله بخش هایی است که با اتکا بر آن و ساماندهی فعالیت هایی که در حال حاضر به شکل رسمی و غیر رسمی و آشکار و پنهان در این بخش صورت میپذیرد میتواند پاره ای از معضلات و مشکلات منطقه را تخفیف داده و عرصه را برای تقویت و تجهیز سایر زمینه های اقتصادی و اجتماعی و دیگر منابع تولیدی استان در دراز مدت مساعد گردانید. توسعه بخش بازرگانی استان بعنوان محور فعالیت در کوتاه مدت و بلند مدت، با توجه به شرایط جغرافیایی، فرهنگی، اقتصادی و اجتماعی منطقه لاجرم تمرکز بر گسترش مبادلات برون مرزی و بازرگانی خارجی استان را در نقاط مرزی الزامی میسازد. این تحقیق در نظر دارد به بررسی عملکرد و نقش بازارچه های مرزی استان سیستان و بلوچستان در بحث توسعه صادرات استان پردازد، و همچنین به مشکلات و مسائل پیش روی بازارچه های مرزی استان سیستان و بلوچستان پرداخته خواهد شد و در همین راستا و به جهت اثبات این مطلب تاثیر عملکرد بازارچه های مرزی استان سیستان و بلوچستان در بخش صادرات مورد بررسی قرار میگیرد و سپس فرضیه های موجود تحقیق مورد آزمون قرار خواهند گرفت.

استان سیستان و بلوچستان پهناورترین استان کشور است که در منتهی الیه جنوب شرقی کشور قرار دارد. این استان حدود ۱۱۰۰ کیلومتر مرز خاکی با دو کشور پاکستان و افغانستان و حدود ۳۰۰ کیلومتر مرز آبی در کرانه های دریای عمان دارد. استان سیستان و بلوچستان از شمال به خراسان جنوبی و افغانستان، از مغرب به هرمزگان و کرمان، از جنوب به دریای عمان و از شرق به کشورهای افغانستان و پاکستان محدود می باشد. اقلیم استان از نوع خشک و بیابانی است و از جمله مناطق خشک و کم باران محسوب می شود. متوسط بارندگی سالیانه به ۱۰۰ میلیمتر می رسد که همین نزولات ناچیز هم در مدتی کوتاه ریزش نموده و خود باعث بروز مشکلات و خساراتی می گردد.

بیان مسئله:

با توجه به مدارک باستانی و تاریخی معلوم و مشخص گردیده که سرزمین سیستان و بلوچستان از آغاز رهگذر و حتی محل سکونت نژادها و ملل مختلفی بوده و زبان ها و لهجه های گوناگونی در این منطقه تکلم شده است. یکی از نقاطی که در مسیر مهاجرت انسان از آفریقا به جنوب شرقی آسیا قرار داشته بلوچستان است. منطقه بلوچستان از گذشته بسیار دور بر سر راههای تجارت جهان مانند راه ابریشم و تجارت اروپا و کشورهای مدیترانه با هندوستان قرار داشته و می توان گفت که دارای جاذبه های توریستی و بازرگانی بوده است و محل کنونی شهر زاهدان مرکز اتراق و بارانداز کاروانهای شتر منطقه بلوچستان در مسیر رفت و برگشت به سیستان و نقاط دیگر محسوب می شده و مراکز شهری کنونی در قدیم محل داد و ستد بوده که از آنجا توسط پیله وران و تجار به نقاط دیگر کشور حمل می شده و بفروش می رسیده است. وجود همین پارامترهای مثبت در این استان دولتمردان را در بعد از پیروزی انقلاب اسلامی بر آن داشت که به منظور رفع محرومیت استان و ایجاد اشتغال برای مرزنشینان با محوریت قراردادن منابع بازرگانی و تجاری استان در مصوبه توسعه محور شرق به جنبه های بازرگانی و تجاری اهمیت داده و با ایجاد بازارچه های مرزی و تأسیس منطقه ویژه تجاری صنعتی چابهار گام های اساسی برای توسعه پایدار استان بردارند. بر همین اساس بازارچه های مرزی پیشین، میرجاوه و کوهک در سال ۷۱ به تصویب هیئت محترم دولت رسید و بازارچه مرزی میلک در شهرستان زابل نیز با لحاظ شرایط حاکم بر افغانستان به تصویب دبیرخانه شورای عالی امنیت ملی رسید. وجود راه آهن زاهدان و پاکستان و قرارگرفتن این استان در محور ارتباطی اکوو وجود زمینه های مناسب جهت صدور کالا و خدمات بخصوص ترانزیت از دیگر قابلیت های این استان بود که در طرح توسعه محور شرق به آن پرداخته شده است.

ایجاد بازارچه های مرزی را می توان در راستای افزایش همکاری های منطقه ای تلقی نمود و به عنوان بخشی از یک راهکار اقتصادی برای کاهش بحران های منطقه ای، ایجاد کننده ثبات در مناطق مرزی و گسترش فعالیت های تولیدی و تجاری دانست. عملکرد بازارچه های مرزی در کشور باید هدفمند باشد، به طوری که منجر به گسترش تولیدات، اشتغال و صادرات شود، در غیر این صورت آثار زیان باری برای اقتصاد کشور به همراه دارد که می توان از افزایش قاچاق کالاها در کشور به عنوان یکی از اثرات زیان بار اقتصادی نام برد. تشکیل بازارچه های مرزی تنها مربوط به ایران نیست بلکه در نقاط دیگر جهان مثل آفریقا نیز وجود دارد؛ به طور مثال در مرزهای اتیوپی و سومالی. بازارچه های مرزی محصول اقتصادهای بسته می باشد که به دنبال ایجاد درجه ای برای صادرات و واردات با موانعی کمتر بوده اند. عضویت بسیاری از کشورها در سازمان تجارت جهانی و اتحادیه های منطقه ای و مذاکرات دو یا چند جانبه برای برخورداری از تعرفه توجیهی سبب گردیده کمتر کشورها به فکر ایجاد بازارچه های مرزی باشند و در واقع روش های مناسب تر فوق را جایگزین آن نموده اند. بازارچه های مرزی می تواند نقش بسزایی در صادرات کالاهای تولیدی در منطقه و به دنبال آن

رشد و توسعه اقتصادی آن منطقه داشته باشد لذا ایجاد و توسعه بازارچه های مرزی؛ افزایش و توسعه صادرات، ایجاد اشتغال و درآمد برای مردمان مستقر در نواحی مرزی را در پی خواهد داشت. در بسیاری از کشور های پیشرفته صادرات محور اصلی توسعه بوده است. لذا رشد صادرات موجب افزایش درآمد و اشتغال شده و با فراهم آوردن امکان بهره گیری از صرفه های مقیاس، بهره گیری از تکنولوژی های پیشرفته، امکان تخصیص بهینه منابع و رشد اقتصادی بالاتر و توسعه ی بیشتر شود، از این رو پژوهش حاضر به دنبال پاسخ به این سوال مرزنشینان در ارتقای سطح بازرگانی خارجی تاثیر دارند؟

ادبیات پژوهش:

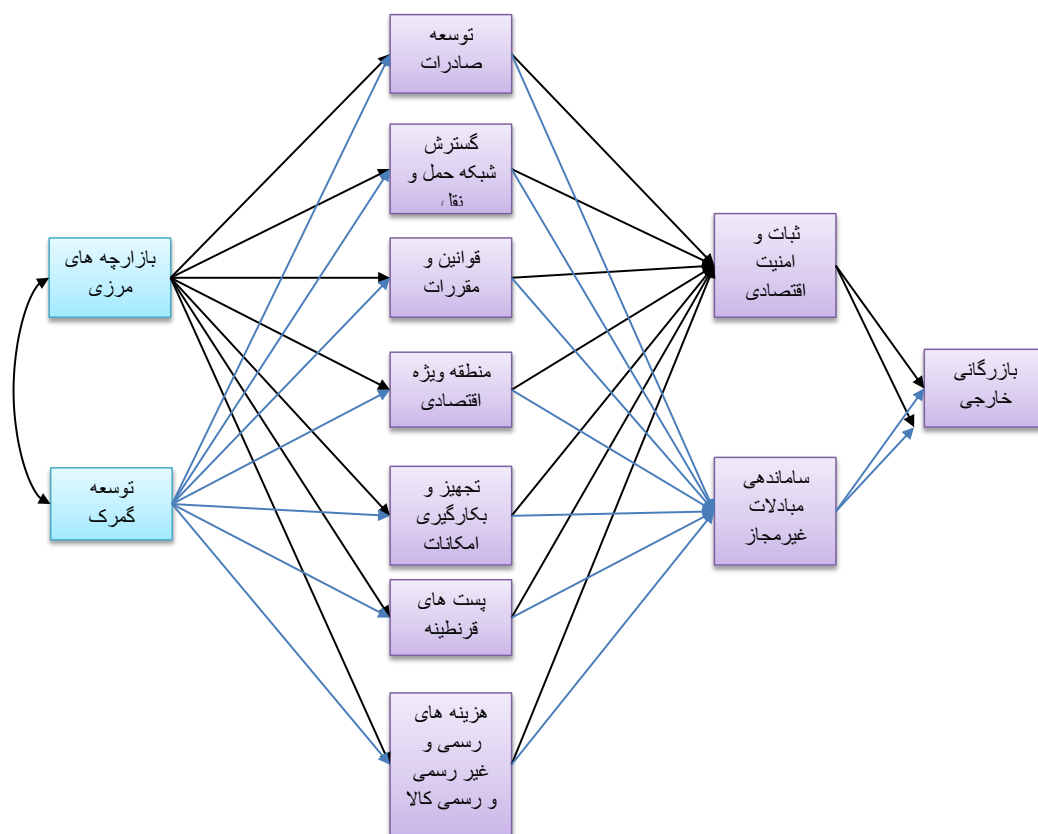
بازارچه های مشترک مرزی به منظور توسعه اقتصادی روستاهای مرزنشین پا به عرصه وجود نهادند و به منظور ایجاد تحول نسبی در تولید و اشتغال، تثبیت جمعیت مرزنشین در مرزها، افزایش درآمد و نهایتا توسعه پایدار مناطق مرزی در دو دهه اخیر همچنان به فعالیت خود ادامه داده اند، این بازارچه ها در چارچوب اهداف تعیین شده می بایست علاوه بر تسریع در امر صادرات، در رشد و شکوفایی و توسعه اقتصادی مناطق مرزی نیز مفید واقع شده و اشتغال مستقیم یا غیر مستقیم تعداد زیادی از ساکنان منطقه را در ارتباط با حمل و نقل و تهیه کالاهای صادراتی فراهم سازد (محمدی یگانه، ۱۳۹۱).

استان سیستان و بلوچستان در زمینه مبادلات و تجارت و قرار داشتن در مهم ترین مسیر تجاری دنیای قدیم (جاده ابریشم) و نیز مراودات قومی و فرهنگی مرزنشینان با کشورهای همسایه، عامل اساسی در برگزیدن پیشینه تجارت و داد و ستد ساکنان منطقه محسوب می شود و این روابط گسترده و وسیع با مناطق همجوار باعث شده تا از قابلیت های چشمگیر بازرگانی منطقه و قرار داشتن در مسیر مبادلات سازمان اقتصادی اکو راهبرد توسعه بازرگانی استان از اولویت ویژه ای برخوردار می باشد. ایجاد نواحی صنعتی در این منطقه، یکی از راهکارهای اتخاذ شده توسط سیاستگذاران برای ارتقای شاخص های توسعه و ایجاد درآمد و اشتغال در منطقه بوده است که تا حدودی نیز، باعث ارتقای کلی شاخص های اقتصادی-اجتماعی روستاییان در منطقه شده و آثار مثبتی در زمینه های اشتغال و ایجاد درآمد برای ساکنان منطقه را داشته است (راشکی قلعه نو و همکاران، ۱۳۹۸).

یکی از نظریه های اساسی که به تقویت رویکرد همکاری های بین مرزی منجر شده، فرآیند جهانی شدن است. بحث جهانی شدن با آسیب پذیری و کم رنگ شدن مرزهای سیاسی، فرهنگی و اقتصادی همراه است. در نظریه ی سیستم های جهانی والراشتاین (۱۹۷۴)، مناطق مرزی و شهرهای واقع در آن مواد خام و اولیه مناطق مرزی را که قلب اقتصادی و سیاسی محسوب می شوند، تأمین می نمایند و همچنین پیشرفت های اجتماعی و اقتصادی تمامی مناطق تحت تأثیر نقش و جایگاه آنها در سیستم می باشد. اگر ارتباطات تجاری بلندمدت و سرمایه گذاری ها وجود داشته باشد. توسعه ی مناطق مرزی و شهرها واقع در آن در شرایط جهانی شدن ممکن است آسان تر شود. بنابراین، شهرهای مرزی در اثر همیاری های بین مرزی نه تنهای در فرآیند جهانی شدن

در حاشیه قرار نمی گیرند بلکه موقعیت آنها ویژه ارتباطی می شود رسونا عقیده دارد که جهانی شدن و محلی شدن در کنار هم قرار دارند و به عنوان فرایندی هستند که به همدیگر وابسته می باشند. به اعتقاد وی جهانی شدن ممکن است به شهرهای مرزی برسد که این شهر قبلا با مرزهای تحت پوشش قرار گرفته بود. اما اینکه شهرهای مرزی چگونه تحت تأثیر اقتصاد جهانی قرار گیرد بستگی به خصوصیات دیگری دارد که آیا همکاری های بین مرزی در این مناطق صورت گرفته است یا نه؟ از طرف دیگر مناطق مرزی و اتصال آنها به شبکه های جهانی به تصمیمات دولت های محلی نیز بستگی دارد (Rosenau, ۲۰۲۰) رشد تجارت جنبه ی مهمی از جهانی شدن می باشد. اگر شهرهای مرزی به عنوان دروازه های ارتباطی بین کشورها عمل کنند در این شرایط موانع سیاسی و اقتصادی بین دو طرف مرز کشورها همسایه از بین می رود. در نتیجه شهرهای واقع در مناطق مرزی که از ضعف زیرساختهای اجتماعی، حمل و نقل و کمبودهای اقتصادی و غیره رنج می برند تا اینکه به مراکز مهم اقتصادی بدل شوند. بنابراین، تأثیر جهانی شدن بر شهرهای مرزی و توسعه ی آنها به دیدگاه دولت بستگی دارد. اگر دیدگاه دولتها به دنبال گسترش همکاری های بین مرزی باشد، شهرهای مرزی در این فرایند موقعیت ممتازی پیدا خواهند کرد. اما اگر دیدگاه دولت ها به محلی شدن باشد و به گسترش همکاری های بین مرزی اقدام نمایند و همکاری- های بین مرزی را نوعی ضعف قدرت مرکزی بدانند شهرهای مرزی بی تردید در حاشیه قرار خواهند گرفت.

با توجه به آنچه که بیان شد مدل مفهومی پژوهش و فرضیه های پژوهش به شرح زیر می باشد :

شکل ۱. مدل مفهومی پژوهش (منبع. مطالعات میدانی نگارنده)

روش تحقیق:

از آنجا که پژوهش حاضر از طریق ترکیب مدل های مختلف و شناسایی عوامل و مؤلفه های اصلی بررسی نقش مرزنشینان در ارتقای سطح بازرگانی خارجی، در پی طراحی مدلی در این خصوص بوده، بدین جهت مجموعه دانسته های موجود را توسعه داده و نوعی تحقیق کاربردی تلقی می شود. از نظر گردآوری داده ها، نوعی تحقیق توصیفی است که در دو بخش طراحی الگو (تحقیق پیمایشی به روش روش دلفی) اجرا شده است.

جامعه آماری این پژوهش اساتید، خبرگان و متخصصان حوزه اجرایی در زمینه پژوهش هستند. که با توجه به برآوردی که انجام شد در این پژوهش، جهت انتخاب نمونه های تحقیق از روش گلوله برفی استفاده گردیده است، ابتدا محقق مصاحبه را با اعضا هیات عملی دانشگاه سیستان و بلوچستان آغاز نمود و با پیشنهاد خبرگان دانشگاهی از خبرگان فعال در حوزه مناطق ویژه اقتصادی، مناطق آزاد، بازارچه های مرزی و گمرک، اتاق بازرگانی، صنعت، معدن تجارت؛ نمونه کامل شد. ($n=16$).

جدول ۱. مشخصات مصاحبه شوندهگان پژوهش

ردیف	مصاحبه شوندهگان	پست سازمانی	سابقه خدمت	سابقه پست مدیریتی
۱.	دانشگاه سیستان و بلوچستان	عضو هیئت علمی	۲۵	۱۹
۲.	دانشگاه سیستان و بلوچستان	عضو هیئت علمی	۱۵	۵
۳.	دانشگاه سیستان و بلوچستان	عضو هیئت علمی	۱۹	۸
۴.	دانشگاه سیستان و بلوچستان	عضو هیئت علمی	۱۰	۴
۵.	معاون اقتصادی و سرمایه گذاری منطقه آزاد چابهار	معاون	۲۱	۱۲
۶.	معاون حمل و نقل و ترانزیت آزاد چابهار	معاون	۲۸	۱۷
۷.	معاونت امور بازرگانی توسعه تجارت سازمان صنعت، معدن و تجارت استان سیستان و بلوچستان	معاون	۲۷	۱۸
۸.	استاندار سیستان و بلوچستان	استاندار	۳۰	۲۵
۹.	معاون منطقه ویژه اقتصادی میرجاوه	معاون	۲۲	۸
۱۰.	معاون استانداری سیستان و بلوچستان	معاون	۲۵	۱۲
۱۱.	مدیر بازارچه مرزی میلک	مدیر	۱۵	۷
۱۲.	مدیر بازارچه مرزی میرجاوه	مدیر	۱۷	۹
۱۳.	معاون منطقه ویژه سیستان	معاون	۱۶	۷
۱۴.	مدیر گمرک زاهدان	مدیر	۱۸	۱۰
۱۵.	معاون گمرک زاهدان	معاون	۱۵	۶
۱۶.	مدیر اتاق بازرگانی سیستان و بلوچستان	مدیر	۱۹	۱۰

تجزیه و تحلیل یافته ها:

جدول ۲ سنجش روایی و پایایی متغیرها را نشان می دهد.

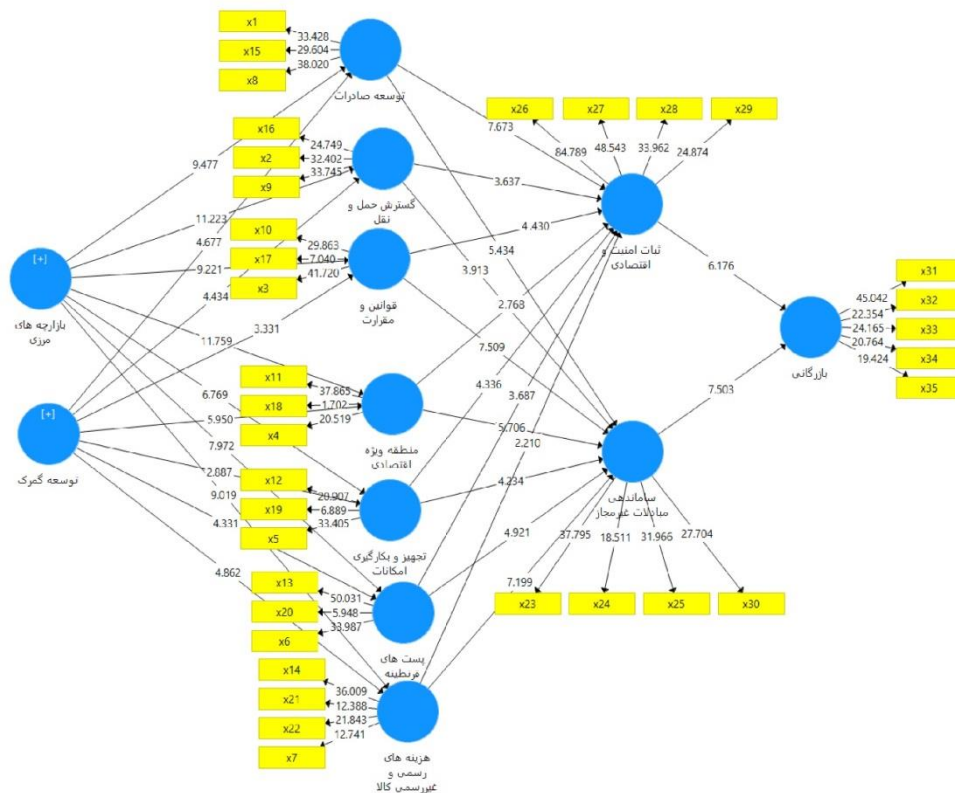
	Cronbach's Alpha	rho_A	CR ^۱	AVE ^۲
بازارچه های مرزی	0.819	0.820	0.881	0.650
بازرگانی	0.825	0.870	0.871	0.576
تجهیز و بکارگیری امکانات	0.743	0.793	0.765	0.528
توسعه صادرات	0.798	0.799	0.833	0.624
توسعه گمرک	0.786	0.788	0.861	0.610
ثبات امنیت و اقتصادی	0.839	0.840	0.893	0.677
ساماندهی مبادلات غیرمجاز	0.766	0.779	0.848	0.583
قوانین و مقررات	0.760	0.729	0.770	0.539
منطقه ویژه اقتصادی	0.794	0.792	0.770	0.555
هزینه های رسمی و غیررسمی کالا	0.734	0.759	0.781	0.574
پست های قرنطینه	0.754	0.759	0.769	0.545
گسترش حمل و نقل	0.754	0.755	0.813	0.592

در تحلیل کمترین مربعات جزئی، برای اعتبار تشخیصی که بیانگر وجود همبستگی های جزئی بین شاخص های یک سازه و شاخص های سازه های دیگر است از معیار (Fornell-Larker (1981)، استفاده می شود. این معیار اشاره به این مساله دارد که ریشه دوم مقادیر واریانس شرح داده شده (AVE) هر سازه، بزرگتر از مقادیر همبستگی آن سازه با سازه های دیگر باشد، مقادیر موجود در روی قطر اصلی ماتریس، باید از کلیه مقادیر موجود در ستون مربوط بزرگتر باشد که نشان دهنده آن است که در مدل ما دارای اعتبار تشخیصی مناسبی است.

¹ Composite Reliability

² Average Variance Extracted

شکل ۱. مدل اندازه گیری پژوهش

مقدار آماره تی در واقع ملاک اصلی تایید یا رد فرضیات است. اگر این مقدار آماره به ترتیب از ۱,۶۴، ۱,۹۶ و ۲,۵۸ بیشتر باشد نتیجه می گیریم که آن فرضیه در سطوح ۹۰، ۹۵ و ۹۹ درصد تایید می شود. همچنین باید گفت که اگر مقدار ضریب مسیر بین متغیر مکنون مستقل و متغیر مکنون وابسته مثبت باشد نتیجه می گیریم که با افزایش متغیر مستقل شاهد افزایش در متغیر وابسته خواهیم بود یعنی رابطه مستقیم است و بالعکس در رابطه معکوس یعنی اگر مقدار ضریب مسیر بین متغیر مکنون مستقل و متغیر مکنون وابسته منفی باشد نتیجه می گیریم که با افزایش متغیر مستقل شاهد کاهش در متغیر وابسته خواهیم بود.

جدول (۴) بارهای عاملی و معناداری

P Values	T Statistics (O/STDEV)	Standard Deviation (STDEV)	
0.000	6.769	0.052	بازارچه های مرزی -> تجهیز و بکارگیری امکانات
0.000	9.477	0.050	بازارچه های مرزی -> توسعه صادرات
0.000	9.221	0.048	بازارچه های مرزی -> قوانین و مقررات
0.000	11.759	0.043	بازارچه های مرزی -> منطقه ویژه اقتصادی
0.000	9.019	0.048	بازارچه های مرزی -> هزینه های رسمی و غیررسمی کالا

0.000	7.972	0.042	بازارچه های مرزی -> پست های قرنطینه
0.000	11.223	0.044	بازارچه های مرزی -> گسترش حمل و نقل
0.030	4.336	0.063	تجهیز و بکارگیری امکانات -> ثبات امنیت و اقتصادی
0.022	4.234	0.098	تجهیز و بکارگیری امکانات -> ساماندهی مبادلات غیرمجاز
0.000	7.673	0.068	توسعه صادرات -> ثبات امنیت و اقتصادی
0.030	5.434	0.079	توسعه صادرات -> ساماندهی مبادلات غیرمجاز
0.005	2.887	0.058	توسعه گمرک -> تجهیز و بکارگیری امکانات
0.000	4.677	0.047	توسعه گمرک -> توسعه صادرات
0.001	3.331	0.052	توسعه گمرک -> قوانین و مقررات
0.039	5.919	0.056	توسعه گمرک -> منطقه ویژه اقتصادی
0.000	4.862	0.051	توسعه گمرک -> هزینه های رسمی و غیررسمی کالا
0.000	4.331	0.051	توسعه گمرک -> پست های قرنطینه
0.000	4.434	0.052	توسعه گمرک -> گسترش حمل و نقل
0.000	6.176	0.052	ثبات امنیت و اقتصادی -> بازرگانی
0.000	7.503	0.047	ساماندهی مبادلات غیرمجاز -> بازرگانی
0.045	4.430	0.058	قوانین و مقررات -> ثبات امنیت و اقتصادی
0.032	7.509	0.065	قوانین و مقررات -> ساماندهی مبادلات غیرمجاز
0.038	2.768	0.051	منطقه ویژه اقتصادی -> ثبات امنیت و اقتصادی
0.001	5.706	0.075	منطقه ویژه اقتصادی -> ساماندهی مبادلات غیرمجاز
0.004	2.210	0.057	هزینه های رسمی و غیررسمی کالا -> ثبات امنیت و اقتصادی
0.000	7.199	0.069	هزینه های رسمی و غیررسمی کالا -> ساماندهی مبادلات غیرمجاز
0.008	3.687	0.058	پست های قرنطینه -> ثبات امنیت و اقتصادی
0.037	1.921	0.067	پست های قرنطینه -> ساماندهی مبادلات غیرمجاز
0.000	3.637	0.061	گسترش حمل و نقل -> ثبات امنیت و اقتصادی
0.047	1.913	0.081	گسترش حمل و نقل -> ساماندهی مبادلات غیرمجاز

برازش مدل Model-Fit نشان می‌دهد مدل طراحی شده توسط پژوهشگر چقدر براساس داده‌های واقعی، پشتیبانی می‌شود. به عبارت دیگر میزان سازگاری مدل تجربی با مدل نظری را نشان می‌دهد. منظور از مدل نظری مدلی است که توسط پژوهشگر براساس ادبیات پژوهش یا تحلیل محتوای کیفی بدست آمده است. منظور از مدل تجربی نیز مدلی است که براساس داده‌های گردآوری شده توسط پژوهشگر اجرا شده است.

جدول (۵) شاخص‌های برازش مدل اندازه‌گیری

RMS_Theta	NFI	D_G	D_LS	SRMR	شاخص برازش
≤0.12	>0.80	>0.05	>0.05	<0.10	مقدار پیشنهاد شده
0.11	4.96	3.18	11.94	0.083	مقدار در مدل

با توجه به یافته‌های پژوهش نتایج آزمون فرضیه‌های پژوهش بصورت زیر است :

نتیجه	فرضیه
تایید	بین توسعه فعالیت‌های تجاری در بازارچه‌های مشترک مرزی با توسعه تجارت استان سیستان و بلوچستان با کشورهای همسایه رابطه وجود دارد
تایید	بین بهبود و گسترش شبکه حمل و نقل جاده‌ای و ریلی استان و همچنین تکمیل بزرگراه چابهار به میلک زابل با افزایش صادرات و ترانزیت کالا از محل بازارچه‌های مرزی استان سیستان و بلوچستان رابطه وجود دارد.
تایید	بین تدوین و اجرای قوانین مدون، منسجم و شفاف با توسعه صادرات از طریق بازارچه‌های مرزی استان رابطه وجود دارد.
تایید	بین ایجاد مناطق ویژه اقتصادی میرجاوه و منطقه آزاد تجاری سیستان و توسعه صادرات بازارچه‌های مشترک مرزی به کشورهای همسایه رابطه وجود دارد.
تایید	بین تجهیز و بکارگیری امکانات مدرن گمرکی از جمله ایجاد قرنطینه‌های دامی و نباتی استاندارد در محوطه بازارچه‌های مشترک مرزی و توسعه صادرات از محل بازارچه‌های مرزی رابطه وجود دارد.

نتیجه‌گیری:

با توجه به بررسی‌های صورت گرفته استان سیستان و بلوچستان به دلیل برخورداری از مزایای بالقوه‌ای همچون مرز مشترک با کشور پاکستان، وجود خط راه‌آهن در این منطقه و تنها راه ارتباطی کشورمان به پاکستان و شبه‌قاره هند، و افغانستان می‌باشد همچنین، ارتباط با منطقه آزاد تجاری چابهار که تنها بندر اقیانوسی ایران و

آسان‌ترین و بهترین راه دسترسی به کشورهای آسیای میانه است

بازارچه های مرزی استان سیستان و بلوچستان به دلیل برخورداری از موقعیت جغرافیایی ویژه و نزدیکی به مرز پاکستان، افغانستان، وسعت کافی و استعدادهای منحصر به فرد، دسترسی به بازارهای بزرگ پاکستان و کشورهای آسیای میانه و ظرفیت های تجاری و اقتصادی فراوان، جایگاه ممتازی را برای نقش آفرینی در عرصه اقتصاد ملی و بین المللی دارا می باشد

اصلی ترین یافته ها در واقع پاسخ سؤالات پژوهش است؛ سؤال اصلی تحقیق در خصوص تاثیر مرزنشینان بر ارتقاء سطح بازرگانی خارجی می باشد که در قالب پنج سوال و فرضیه به آن پاسخ داده شد. بنابر یافته های تحقیق مدل مفهومی ارائه شده، عوامل و مؤلفه ها شناسایی شده و دسته بندی انجام شده از متغیرها توسط محقق با توجه به تأیید روایی (سازه و محتوا) و نقطه نظرات کیفی اخذ شده از خبرگان (پرسشنامه های دلفی) به تأیید رسید، ضمناً مدل مفهومی پس از تأیید به مدلی عملیاتی تبدیل گردید. علاوه بر معرفی مفهوم بازارچه های مرزی و اهمیت آن در مدیریت و شناسایی ریشه های بومی و متمایز از ادبیات معمول برای آن ها، عوامل زیادی به عنوان متغیرهای اثرگذار بر ارتقا بازارچه های مرزی و به تبع آن ارتقاء بازرگانی خارجی شناسایی و در ۱۲ بعد و تعداد ۳۳ مؤلفه برای این عوامل معرفی گردید.

شاخص های برازندگی الگو مانند: شاخص برازش هنجار نشده، شاخص برازش هنجار شده، شاخص نیکویی برازش تعدیل، شاخص نیکویی برازش، شاخص برازش تطبیقی و شاخص برازندگی افزایشی در حد قابل قبول و مناسب قرار دارند. همچنین، شاخص ریشه ی میانگین مربعات خطای برآورد برابر $0/061$ است که کمتر از $0/1$ است. شاخص ریشه ی میانگین مربع باقیمانده نیز $0/09$ است که مقدار کوچکی است و این موارد را نشان می دهد: الگوی به دست آمده شاخص های انطباق بسیار خوبی داشته است، الگوی پژوهش مناسب است و این موارد را نشان می دهد: الگوی به دست آمده شاخص های انطباق بسیار خوبی داشته است، الگوی پژوهش مناسب است و روابط تنظیم شده ی متغیرها بر اساس چارچوب نظری پژوهش و بخش کیفی، منطقی و دارای برازندگی لازم اند و کلیت آن تأیید می شود.

نتایج حاصل از فرضیه اول پژوهش با نتایج پژوهش های لیو (۲۰۱۸)، لوکیچ (۲۰۲۰)، سنتورو (۲۰۲۰) همراستا می باشد. نتایج حاصل از فرضیه دوم با نتایج پژوهش های رونگ (۲۰۲۰)، والتر (۲۰۲۰)، همسو می باشد. نتایج حاصل از فرضیه سوم نتایج تحقیقات لین ژانگ (۲۰۱۹)، پلیگو (۲۰۱۹)، لی پائوپه (۲۰۱۷)، تیموتی و باتلر (۲۰۲۰)، را تایید می کند. نتایج حاصل از فرضیه چهارم پژوهش با نتایج تحقیقات، تایبو و استیلر (۲۰۱۹)، مورشید (۲۰۱۸)، کروگمن و هانسون (۲۰۲۰)، تایبو و استیلر (۲۰۲۰)، توموری (۲۰۲۰) همسو می باشد. نتایج حاصل از فرضیه پنجم با نتایج پژوهش های مورشید و سوکفالی (۲۰۲۰)، سالیوان (۲۰۲۰)، مک کانن (۲۰۲۰)، اسپولائره (۲۰۲۰)، آگنس (۲۰۲۰) همراستا می باشد.

پیشنهاد های زیر با توجه به نتایج تحقیق ارائه می شود:

۱. یافتن نقطه بهینه میان رفاه ناشی از درآمد بازارچه های مرزی به نسبت کاهش درآمدهای دولتی ناشی از معافیت های آن.
۲. استراتژی مبادلات مرزی و ترکیب کالاهای مورد مبادله، لزوماً بر پایه مزیت نسبی مناطق سیاستگذاری شود.
۳. به منظور توسعه راستین مبادلات مرزی، کمک های مالی به مردم مرزنشین در فرم ایجاد تأسیسات مالی و اعتباری جایگزین شود.
۴. استفاده از متخصصان گردشگری در مناطق مرزی به منظور برنامه ریزی و ارائه راهکارهای مناسب جهت توسعه گردشگری، می تواند وضعیت گردشگری را در این مناطق بهبود بخشد.
۵. وجود امنیت در سطوح مختلف لازمه توسعه پایدار است، بنابراین مقوله امنیت و ثبات آن باید مورد توجه جدی برنامه ریزان و مسئولان مربوطه باشد و راهکارهای افزایش امنیت در مناطق مرزی مورد بررسی محققان قرار گیرد.
۶. متنوع نمودن صادرات بازارچه های مرزی با توجه به مزیت نسبی بالفعل به کارگیری ظرفیت های بالقوه در تجارت خارجی گام موثری در اتکا به درآمدهای با ثبات این بازارچه ها در اقتصاد خواهد داشت.
۷. تشویق در جهت افزایش صادرات بازارچه های مرزی و به دنبال آن افزایش رشد اقتصادی بهترین عامل برای کاهش اتکا به درآمدهای پرنوسان نفتی خواهد بود، به ویژه اگر این درآمد ها در راستای سرمایه گذاری مجدد در اقتصاد و افزایش توان تولیدی در کشور باشد در بلند مدت شاهد آثار بهتر این افزایش درآمدها و ثبات در آن خواهیم بود.
- ۸- تقویت مناطق مرزی به منظور افزایش صادرات بازارچه ها، افزایش درآمد مرزنشینان و اشتغال زایی و در نهایت توسعه این مناطق و ایجاد جاذبه ماندن در این مناطق اهمیت ویژه ای دارد و تسهیل در چنین مواردی در قالب برنامه های ویژه در چارچوب برنامه ها چشم انداز ضروری به نظر می رسد.
- ۹- شفاف سازی قوانین و مقررات بازارچه ها و کاهش سخت گیری های گمرکی و تشریفات و محدودیت های مربوط به سقف دلاری هر بازار چه می تواند در کاهش قاچاق کالا در مرزهای شرقی کشور مؤثر باشد.
۱۰. تعیین مزیت های نسبی استان در بخشهای کشاورزی و صنعت برای توانمند کردن صادرات بازارچه های مرزی استان و ساماندهی واردات با نیازسنجی در منطقه
۱۱. آموزش تجار و فعالان بازارچه ها با برگزاری دوره های آموزشی
۱۲. در جهت ارتقاء سطح علمی و فنی و در نهایت، افزایش بازدهی نیروی کار، زیرا با توجه به جهانی شدن اقتصاد، ضرورت دارد تجار و بازرگانان با اقتصاد جهانی و روابط و چگونگی انجام معاملات در نظام بین المللی آشنا شوند.

فهرست منابع:

- Leebouapao, Leebor; Phonesaly Souksavath, Phetsamone Sone 6Souphith Darachanthara, Vanthana Norintha; Lao PDR Cross Border Economy, Case Study In Dansavanh, Savannakhet, and Houaysai/ Tonpheung, Lao PDR ,National Economic Research Institute, 44-59, 2020.
- Murshid.K.a.s, Tuot, Sokphally; the Cross Border Economy of Cambodia" Cambodia Development Resource Institute 6 Development Analysis Network with the Support of the Rockefeller Foundation Phnom Penh, 104-126, 2020.
- Hsiao, F.S.T. & Hsiao, M.C.W. FDI, Exports, and GDP in East and Southeast Asia—Panel Data Versus Time-Series Causality Analyses, Journal of Asian Economics. No17, pp1082-1106, 2020.
- Basu. A. k. (2019), Impact of Rural Employment Guarantee Schemes on Seasonal Labor Markets: Optimum Compensation and Workers' Welfare, Journal of Economic Inequality, March 2013, 11 (1), pp 1-34.
- Jun, H, Xiang, H, (2019), Development of Circular Economy Is A Fundamental Way to Achieve Agriculture Sustainable Development in China, Published by Elsevier Ltd. Selection and peer-review under responsibility of RIUDS, Energy Procedia, Volume 5, 1530–153 Jones, Philip, N & Wild, trevor (2020), opening the frontier: recent spatial impacts in the inner-german border zone , regional studies, vd 28.30.
- Hewstone. M, Stroebe. W and Klaus Jonas, (2018), Introduction to Social Psychology, Blackwell publishers, edition six, 672 pages.
- Santoro, j, (2018), Emerging and Frontier Markets Assessing Risk and Opportunity, Corporate Occupier & Investor Services Publication, new York- Word HQ 1290 Avenue of the Americas, United States, pp. 1-53.
- FTSE, (2019), Frontier Markets 'Accessing the next frontier, FTCE PAPER, pp. 1-21.
- Gentle. P, Maraseni. T. N, (2018), Climate change, poverty and livelihoods: adaptation practices by rural mountain communities in Nepal, Environmental Science & Policy 21 (2012), Volume 15, Issue 1, pp 24- 34
- Johnson, A. FDI and Exports: the Case of the High Performing East Asian Economies, Working Paper Series in Economics and Institutions of Innovation with number, 57, 2020.
- Jorgenson, D.W., Motohashi, K.; "Information Technology and the Japanese Economy", NBER Working Paper, No.1180-1200, 2019.
- Isard, W. at: Methods of Regional. Analysis: an Introduction to Regional Science, New York: press of M.I.T. and gohnwiley and Sons. 2018.
- Lehto, Xiran. Y. and Sabrina Y Chen and Carol Silkes (2019): tourist shopping style preferences, journal of vacation marketing, Vol 20.
- Lukić, Radojko (2019): The Effects of Cross -Border Tourist Purchases on Retail Performance, Singidunum journal, 9 (2), 21-26.

Makkonen, Teemu (2018): Cross-border shopping and tourism destination marketing: the case of Southern Jutland, Denmark, SCANDINAVIAN JOURNAL OF HOSPITALITY AND TOURISM, Volume: 16.

Mehta, Shreyans and Anshul Jain and Rahul Jawale (2020): Impact of Tourism on Retail Shopping in Dubai, International Journal of Trade, Economics and Finance, Vol 5, No 6.

Niculaa, Virgil and Popsa Roxana Elena (2019): Business Tourism Market Developments, Procedia Economics and Finance, No 16.